

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алаев Э. Б. Эффективность комплексного развития экономического района. – М.: Наука, 1965. – 112с.
2. Бугаев В. К. Территориальная структура экономического района. – Л.: Наука, 1986. – 166с.
3. Колосовский Н. Н. Теория экономического районирования. – М.: Мысль, 1969. – 336с.
4. Моделирование территориально-производственных комплексов (методология, теория и метод) / Под ред. А. Т. Ващенко. – Львов: Изд-во Львов. ун-та, 1981. – 136с.
5. Писаренко С. М. Целевое планирование и территориальные комплексы. – Киев: Наук. Думка, 1983. – 170с.
6. Хорев Б. С. Территориальная организация общества: актуальные проблемы регионального управления и планирования в СССР. – М.: Мысль, 1981. – 320с.
7. Хрущев А. Т. География промышленности СССР. – М.: Мысль, 1986. – 416с.

УДК 338.43.331.363 (477.87)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ ПРАЦІВНИКІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

Лендел М.А.
Виноградов Ю.Л.

У статті зроблено аналіз освітньо-кваліфікаційного рівня фахівців агропромислового комплексу регіону. Виявлено залежність розвитку сільського господарства від фахової підготовки працівників АПК. Викладено погляд авторів на сучасний стан післядипломної освіти та наголошено на необхідності удосконалення існуючої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників АПК.

Кількість бібліографічних посилань – 18, мова – українська.

Ключові слова: система управління, формування кадрово-управлінського потенціалу, освітньо-кваліфікаційний рівень працівників агропромислового комплексу, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів.

ВСТУП

Сучасний стан аграрної економіки свідчить, що реформування агропромислового комплексу України не дало очікуваних результатів. Незважаючи на те, що Україна має "найбагатші" в світі землі та потужний агропромисловий комплекс з багаторічним досвідом господарювання, а в аграрній сфері накопичено значний науковий потенціал, ще не досягнуто показників сільськогосподарського виробництва 1990р. Порівняно з наведеним роком валовий збір зернових культур у 2004 р. зменшився на 18,00 %, поголів'я ВРХ скоротилось на 52,8 %, свиней – 66,7, овець – 86,1, виробництво м'ясної продукції зменшилось на 63,4 %, молока на 43,7, яєць на 26,7 [9].

Тому актуальним залишається вирішення проблем завершення реформування агропромислового комплексу та пошук шляхів інтенсифікації аграрного господарювання. Одні вітчизняні науковці вважають, що причиною кризи

аграрної сфери в процесі переходу до ринкової моделі господарювання є розширення меж приватної власності, а питання матеріально-технічного забезпечення та реалізація інноваційних та інвестиційних проектів залишилось поза увагою [8, С.12-17]. Інші дослідники наголошують, про недосконале, з великими прорахунками, помилками і втратами управління найважливішою галуззю [16, С.17-25].

Автори погоджуються, що управління аграрною галуззю економіки та стан матеріально-технічного забезпечення є одними з головних факторів при здійсненні реформ. Разом з тим, вважають, що причиною кризи поряд з недостатнім забезпеченням галузі матеріальними ресурсами є нездатність сільськогосподарських керівників і спеціалістів мобілізувати накопичений раніше досвід господарювання, адаптувати його до ринкових умов, результатом чого є занепад аграрного сектора економіки.

Аналіз сучасного стану агропромислового комплексу дає підстави вважати, що необхідною умовою виведення сільськогосподарського виробництва із кризового стану має стати встановлення тісної залежності між формуванням ринкових відносин і ефективним використанням

Лендел Михайло Андрійович, д.е.н., професор, завкафедрою міжнародних економічних відносин УжНУ.
Виноградов Юрій Леонідович, здобувач кафедри економіки менеджменту та маркетингу Ужгородського національного університету. Головний контролер-ревізор КРУ в Закарпатській області.

матеріальних ресурсів та якісного кадрового забезпечення галузі.

Серед факторів виведення аграрного виробництва із кризового стану важливим є також підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів усіх рівнів агропромислового комплексу. Саме це зумовило привертнути значну увагу економістів до сучасного стану кадрового забезпечення сільського господарства.

Проблеми формування кадрово-управлінського потенціалу, поліпшення якості кадрового забезпечення нових агроформувань, підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців АПК досліджували Головчук А.Ф., Лайко П.А., Бабієнко М.Ф., Іщенко Т.Д., Бузовський Є.А. [2], [11], [14]. Людський фактор у процесі реформування аграрного сектора, вимоги до якостей людини як носія і персоналізованого власника робочої сили, що використовується у процесі створення споживчих вартостей у формі товарів або послуг в умовах ринку вивчала Якуба К.Я. [18]. На необхідності забезпечення аграрного сектора економіки розробками науково-дослідних установ та особливості в підготовці фахівців економіко-аграрного профілю наголошували Перебийніс В.І., Сердюк О.І., Александрова А.І. [4].

Оскільки, з реформуванням АПК в Україні не досягнуто поставленої мети, виведення економіки села з кризового стану, однією з необхідних умов сталого розвитку сільського господарства є адаптація навиків ефективного господарювання в ринкових умовах через систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців та працівників АПК усіх рівнів.

Метою даного дослідження є аналіз освітньо-кваліфікаційного рівня фахівців сільського господарства, вивчення сучасного стану та розробки пропозицій щодо удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів працівників аграрної сфери економіки Закарпатської області.

Методологія даної статті побудована на аналізі досліджень вітчизняних економістів-аграрників, матеріалів статистики, даних обласного центру зайнятості, факультету післядипломної освіти УжНУ, Мукачівської навчально-наукової філії Львівської

національної академії ветеринарної медицини імені С.З. Гжицького та Головного управління сільського господарства і продовольства Закарпатської ОДА за 2000-2004 рр.

Стаття складається з двох розділів та висновку. У першому проаналізовано освітньо-кваліфікаційний рівень працівників АПК Закарпатської області. Погляд авторів та пропозиції щодо існуючої системи перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрового потенціалу викладено у другому розділі.

1 ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ ПРАЦІВНИКІВ, ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

У процесі реалізації аграрної політики держави в аграрному секторі області відбулися глибокі структурні зміни, спрямовані на радикальну трансформацію сільськогосподарського виробництва: реформування агропромислового комплексу регіону надало можливість селянам отримати у приватну власність землю та майно. Ці, та ряд інших позитивних тенденцій заклали міцний фундамент майбутнього аграрної галузі регіону, однак ще не дали відповідних у розв'язанні існуючих проблем. Системна економічна криза 90-х років не тільки зумовила зменшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, а і призвела до суттєвих змін у розміщенні та використанні трудових ресурсів села, наслідком чого стало масове вивільнення працівників галузі. Середньорічна кількість працівників сільського і лісового господарства області у 2004 р. в порівнянні з 1990 р. скоротилась майже в сім разів [9], [10]

Трансформаційні процеси в економіці призвели до фахового дисбалансу, негативно вплинули на освітній рівень працівників в галузі. Тільки кожен третій спеціаліст зайнятий в агропромисловому комплексі області закінчив технікум або інститут, з повною вищою освітою в сільському господарстві працює 1,2 тис. чол., або 11,7 % до кількості спеціалістів (Табл. 1).

Таблиця 1 Розподіл найманих працівників Закарпаття за рівнем освіти та видами економічної діяльності станом на 01.01.2005 р.

Вид економічної діяльності	Кількість штатних працівників	із них закінчили вищі навчальні заклади освіти			
		I-II рівня акредитації	% до загальної к-ті	III-IV рівня акредитації	% до загальної к-ті
Всього	210,3	54,9	26,1	49,5	23,6
Промисловість	52,0	10,0	19,2	5,0	9,6
Сільське господарство	10,3	1,7	16,5	1,2	11,7
Транспорт і зв'язок	19,5	3,6	18,3	1,9	9,9
Торівля	12,0	3,7	30,7	2,2	18,5
Державне управління	14,0	3,6	25,7	7,7	54,9
Освіта	44,5	10,7	24,0	19,1	43,1
Охорона здоров'я	31,5	14,3	45,3	6,0	19,2

Джерело: Статистичний щорічник Закарпаття, 2004 р., С. 445.

Дані таблиці свідчать, що освітній-кваліфікаційний рівень продуктивного людського капіталу, задіяного у сільськогосподарському виробництві є найнижчим серед зайнятих у порівнянні з іншими галузями економіки регіону. Нині, у 248 агроформуваннях, які створені на базі колишніх КСП працює 106 агрономів, 59 зоотехніків, 77 ветеринарних працівників, 130 інженерів, 58 економістів, 504 бухгалтерів. Це означає, що лише в кожному другому господарстві є агрономи, інженери, в кожному четвертому, зоотехніки, ветспеціалісти, економісти, і по двоє бухгалтерів на одне господарство. Серед працівників, які займають посади керівників і спеціалістів майже 70 відсотків мають вищу або середню спеціальну освіту. Такий стан за освітнім рівнем склався в результаті того, що більшість фермерських господарств і приватних сільгоспформувань очолили особи робітничих професій з середньою або середньо-спеціальною освітою.

Зауважимо, що позитивною стороною реформування агропромислового комплексу стало те, що внаслідок змін форм власності і господарювання пройшла трансформація виробничих відносин на селі, частково удосконалено методи та підходи організації праці кожний громадянин країни отримав рівні права на землю та умови ведення господарства. Але, час показав, що кращих результатів досягли агроформування та сільгоспідприємства, які очолюють висококваліфіковані спеціалісти сільського господарства з відповідною освітою [3, С.76-102].

Викладене дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі пошуку шляхів виведення сільського господарства з кризового стану суттєвим чинником для прискорення темпів реформування в аграрній сфері і приведення агропромислового виробництва у відповідність до стандартів ринкової економіки має стати підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня спеціалістів та працівників агропромислового комплексу. Враховуючи, що внаслідок низької рентабельності сільськогосподарського виробництва агропромислова галузь області не має достатніх внутрішніх ресурсів для організації дієвого механізму формування кваліфікованого кадрового потенціалу слід використати всі важелі системи державного управління щодо приведення системи підготовки кадрів у відповідність до потреби галузі.

Наукові дослідження підтверджують, що однією з умов забезпечення сталого економічного зростання економіки має стати розбудова такої системи перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів сільського господарства, яка б відповідала вимогам регіону: тобто, відповідати економічним, соціальним реаліям та фінансовим можливостям держави щодо гарантованого працевлаштування. Отже, систему навчання кадрів належить будувати через регіональну структуру робочих місць, яка має кількісні і якісні характеристики і визначається особливостями виробництва: основою для підготовки фахівців та робітників повинна стати поточна, короткострокова і перспективна потреба у кадрах.

2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПІДГОТОВКИ, ПЕРЕПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Роздержавлення і приватизація, орієнтація на якісні параметри господарювання сприяли скороченню зайнятості у галузях економіки, що негативно вплинуло на структуру та розміщення трудових ресурсів сільського господарства регіону і значно ускладнило розрахунки потреби у кваліфікованих фахівцях з відповідною освітою та робітниках.

Реформування агропромислового комплексу зумовило утворення значної кількості різних видів приватних сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств призвело до змін у розміщенні робочої сили в новоутворених господарствах. Початковий етап приватизації супроводжувався масовим вивільненням працівників аграрного сектора економіки. Впродовж останніх років спостерігається сповільнення відтоку працівників сільського господарства, частка їх становить лише п'яту частину вивільнених 2000 року. Масове скорочення працівників аграрного сектора вже відбулося, нині існує тенденція вибуття у наслідок досягнення працівниками вікового порогу. Позитивним фактом є позв'язання попиту на працівників сільського господарства: аналіз даних показує, що у 2000-2005 роках щорічна потреба становила від 811 до 2492 працівників, яка за останні два роки задоволена. (Табл. 2).

Таблиця 2 Стан вивільнення, потреба та наповнення аграрного сектору регіону робочою силою /осіб/

Характеристика руху працівників	2000	2001	2002	2003	2004	2005	У % до 2000
Вивільнення	2753	942	1040	1779	536	543	19,7
Потреба	1256	811	981	1249	1089	2492	198,4
Виконання потреби	1203	620	873	1234	1003	2390	198,6

Джерело: Розраховано за даними Закарпатського обласного центру зайнятості.

Існуючу динаміку яскраво демонструє наведена нижче діаграма щодо стійкого попиту на працівників сільського господарства. (2006 р. – за 6 місяців).

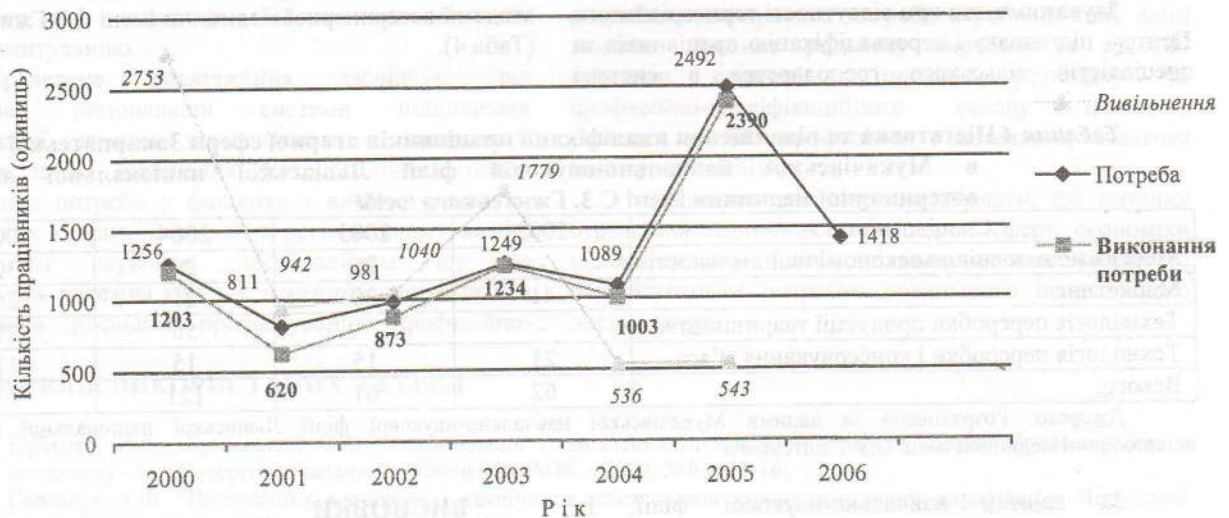

Рис. 1 Стан вивільнення, потреба та наповнення аграрного сектора регіону робочою силою /осіб/

Наведені дані свідчать, що для відродження сільського господарства регіону потрібно значну кількість досвідчених фахівців та спеціалістів аграрного профілю: у наведеному періоді потреба у працівниках у порівнянні з 2000 роком зросла майже вдвічі. Враховуючи намічену тенденцію, щорічна потреба у 2006-2010 роках може становити від однієї до двох тисяч працівників сільського господарства, які потребують набуття навиків господарювання в ринкових умовах, а об'єктивні процеси технічних і наукових перетворень вимагають від селян оволодіння новими професіями й дисциплінами та постійного вдосконалення наявного досвіду.

На сучасному етапі бурхливого розвитку технологій для забезпечення сталого розвитку галузі і формування продуктивного людського капіталу необхідно внести зміни в систему підготовки спеціалістів для сільського господарства: поряд з базовою та професійною освітою суттєву роль повинно відігравати систематичне підвищення набуті кваліфікації та професійна перепідготовка.

Аналіз стану підвищення кваліфікації кадрів за галузями економіки регіону свідчить про його дуже низький рівень, і особливо у сільському господарстві. Так, у 2004 році із загальної кількості працівників сільського господарства лише 1,5 % були охоплені підвищенням кваліфікації. (Табл. 3).

Таблиця 3 Підготовка та підвищення кваліфікації працівників Закарпатської області у 2004 р. /осіб/

Галузь народного господарства	Навчались новим професіям		Підвищили кваліфікацію	
	Всього	% до загальної кількості працюючих	Всього	% до загальної кількості працюючих
Всього	6031	2,9	14770	7,0
Промисловість	4507	8,7	3854	7,4
Сільське господарство	156	1,5	175	1,7
Транспорт і зв'язок	564	2,9	1200	6,2
Торгівля	183	1,5	145	1,2
Державне управління	76	0,5	2520	18,0
Освіта	221	0,5	3159	7,1
Охорона здоров'я	35	0,1	2608	8,3

Джерело: Статистичний щорічник Закарпаття' 2004 р., С. 453.

Наведені в таблиці дані відображають лише загальну тенденцію в кадрово-управлінській сфері сільськогосподарських підприємств. Приватні фермери і землевласники, власники приватно-орендних підприємств, власники особистих селянських господарств, які приєднали належні їм земельні ділянки до особистих господарств, взагалі залишаються без будь-якої системної та кваліфікованої підтримки з боку держави у підвищенні рівня знань та практичних навичок.

Поглиблений аналіз кадрового забезпечення АПК регіону свідчить про негативні тенденції системи перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців сільського господарства. За своїм рівнем вона не відповідає змісту і специфіці сільськогосподарської діяльності в умовах функціонування нових форм власності і господарювання. У регіоні взагалі відсутня матеріально-технічна база підготовки кадрів, не

створено діючого механізму використання трудових ресурсів села.

Зауважимо, що при відсутності територіального Центру, підготовку і перекваліфікацію працівників та спеціалістів сільського господарства в системі

післядипломної освіти проводить Мукачівська навчально-наукова філія Львівської національної академії ветеринарної медицини імені С.З.Гжитського (Табл.4).

Таблиця 4 Підготовка та підвищення кваліфікації працівників аграрної сфери Закарпатської області в Мукачівській навчально-науковій філії Львівської національної академії ветеринарної медицини імені С.З. Гжитського /осіб/

Спеціальність	2002	2003	2004	2005
Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності	-	26	29	30
Маркетинг	41	20	21	25
Технологія переробки продукції тваринництва	-	-	56	21
Технологія переробки і консервування м'яса	21	15	15	11
Всього:	62	61	121	87

Джерело: Розраховано за даними Мукачівської навчально-наукової філії Львівської національної академії ветеринарної медицини імені С.З. Гжитського

За даними навчально-наукової філії, із загальної кількості перепідготовлених, питома вага спеціалістів аграрного напрямку становить 30-60 відсотків і за останні роки має тенденцію до зменшення. Для порівняння, в умовах радянської командно-адміністративної економіки, система підвищення кваліфікації кадрів для сільського господарства формувалась поступово, відповідно до техніко-технологічного переоснащення сільськогосподарського виробництва, була добре організована і по висхідній забезпечувала постійне задоволення потреб галузі у кваліфікованих кадрах різних спеціальностей і на всіх рівнях. До того ж, система кадрового забезпечення сільського господарства базувалася на повному бюджетному фінансуванні, постійно розширюючись відповідно до росту масштабів і темпів виробництва.

Результати дослідження переконливо свідчать, що для забезпечення сталого економічного зростання області потрібно сформуванню регіональну систему підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників АПК. Додатковим джерелом формування трудових ресурсів в аграрній сфері економіки повинні стати робітничі кадри і спеціалісти сільського господарства, які удосконалюють свій фаховий рівень через новостворену систему підвищення кваліфікації. Формуванню нової системи підготовки і перепідготовки кадрів, підвищення фахової кваліфікації повинен передувати моніторинг потреб агропромислового комплексу щодо визначення основних показників попиту на робочу силу (обсяги, рівень, динаміка) у межах програм соціально-економічного розвитку регіону

Викладене дає підстави стверджувати, що питання кадрового забезпечення сільського господарства області, використання наявного трудового потенціалу села, фактичного його розміщення і закріплення у виробничій та управлінських сферах сучасного агропромислового виробництва, перспектив його розвитку за напрямками потребує постійної уваги з боку владних та управлінських структур.

ВИСНОВКИ

Вимоги, які висуває сучасне виробництво до підготовки фахівців, як у відношенні теоретичної бази, так і професійної спрямованості, освоєння нових напрямків виробничо-технологічних процесів постійно зростають. Нині багато підприємств отримали змогу залучати у виробництво нову зарубіжну і вітчизняну техніку та технології, використовувати принципово нові типи обладнання та устаткування. Сучасне виробництво потребує високого рівня освіти, знань, професійної майстерності, вміння працювати з сучасною технікою і вимагає удосконалення системи підготовки фахівців АПК, а бурхливий розвиток науки, техніки та технологій, якій зумовлює швидке старіння раніше набутих знань, зобов'язує кожного спеціаліста своєчасно адаптуватися до надходження нової фахової інформації і постійно підвищувати та поповнювати наявні знання.

Якщо раніше вищої освіти було достатньо для 25-30 років практичної діяльності, то нині оптимальний термін ефективності дорівнює 5-7 років, а в галузях, що визначають науково-технічний процес, - 2-3 роки. Таким чином, у певних галузях інноваційні цикли коротші, ніж час підготовки спеціалістів, що потребує безперервного підвищення кваліфікації та перепідготовки персоналу. Отже, кадрове забезпечення агропромислового комплексу регіону повинно зайняти пріоритетну роль в активній політиці реформування сільського господарства, передбачити наявність достатньої кількості сформованих за галузевими напрямками центрів підвищення кваліфікації спеціалістів аграрної сфери.

В умовах сталого розвитку аграрного сектора економіки система підготовки кадрів, покликана використовувати практичний досвід аграрного виробництва - синтез цих двох сторін є необхідною умовою підвищення кваліфікації фахівця в умовах ринкової економіки. Основа взаємодії системи підготовки кадрів і виробництва - співпраця, яка потрібна для взаємодії сфери виробництва, інтеграції їх ресурсних потенціалів. Кінцевим результатом процесу підготовки кадрів має стати формування

такої професійно-кваліфікаційної структури випуску фахівців, яка б відповідала потребам ринкової економіки, і сприяла більш повному їх працевлаштуванню.

Проведене дослідження засвідчує, що розбудова регіональної системи підвищення кваліфікації вимагає комплексного і системного підходів щодо вирішення методологічних основ визначення потреби у фахівцях з вищою освітою і робітничих кадрах. Оскільки в регіональному вимірі відповідним науковим дослідженням ще не приділялась належна увага, є доречним скористатися зарубіжним досвідом прогнозування професійно-

кваліфікаційної структури робочої сили. Наприклад, у США протягом останніх 50-и років систематично розробляється прогноз потреби в робочій силі, який включає прогноз розвитку виробництва за 200 галузями економіки, прогноз розподілу та професійно-кваліфікаційного складу зайнятих, розподіл за 500 професіями з детальним аналізом попиту на робочу силу.

Викладене дає підстави вважати, що питання отримання працівниками аграрної сфери економіки післядипломної освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки потребує подальшого поглибленого дослідження.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабієнко М.Ф., Бузовський Є.А. "Поглиблення і оновлення професійних знань фахівців агропромислового комплексу – першочергове завдання". //Економіка АПК. - 2004, №6, с.11-16;
2. Головчук А.Ф. "Поліпшення кадрового і технічного забезпечення агропромислового виробництва Черкаської області". //Економіка АПК. - 2004, №7, с. 12-20.;
3. Ділова Україна. Шляхи до успіху та визнання. Іміджевий альманах. – К.: Видавничий центр „Дон-97”, 2003. - с.76-102;
4. Перебийніс В.І., Сердюк О.І., Александрова А.І. "Кадровий потенціал наукових досліджень у сфері аграрної економіки". //Економіка АПК. - 2003, №10, с. 108-111;
5. Росоха В.В. "Методологічні аспекти формування та розвитку потенціалу підприємств аграрної сфери АПК". //Економіка АПК. - 2005. - №8, ст. 36-42;
6. Саблук П.Т. "Формування і розвиток наукових основ забезпечення відтворювального процесу в аграрному виробництві". //Економіка АПК - 2003. - №2, ст. 50-55;
7. Саблук П.Т. "Основні напрями підвищення ролі аграрної науки в умовах трансформації агропромислового виробництва до ринкових умов". //Економіка АПК - 2005. - №9. - ст. 3-9;
8. Саблук П.Т. "Стабільні економічні умови як фактор послідовного підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва". //Економіка АПК - 2003. - №1. - ст. 12-17;
9. Статистичний збірник: Закарпаття у цифрах у 1995 р. ст.102-121.
10. Статистичний щорічник: Закарпаття за 2004 р. ст.173-203.
11. Іваницька С.Д. "Ефективність державної підтримки агропромислового виробництва". //Економіка АПК - 2003. - №2 ст. 114-117;
12. Кириленко І.Г., Бойко М.Ф. "Кадрове забезпечення АПК – важлива складова аграрних реформ". //Економіка АПК - 2004. - №11. - ст. 12-17;
13. Кропивко В.С. "Формування кадрово-управлінського потенціалу агроформувань". //Економіка АПК - 2003. - №10 ст. 118-123;
14. Лайко П.А., Бабієнко М.Ф., Іщенко Т.Д., Бузовський Є.А. Роль і місце післядипломної освіти фахівців агропромислового комплексу. //Економіка АПК - 2005. - №6 ст. 40-45;
15. Чижова Л. "Реструктуризація економіки посилює необхідність балансування спроста и предложения". // Чоловек и труд. - 2002. - №9 - С.46;
16. Юрчишин В.В. "Науково-методологічні та організаційні основи розвитку системи управління аграрним сектором економіки". //Економіка АПК, - 2003. - №1. - ст. 17-25;
17. Юрчишин В.В. "Розбудова системного державного управління сільським господарством". //Економіка АПК, - 2005. - №6. - ст. 6-25;
18. Якуба К.Я. "Людський фактор у реформуванні аграрної економіки". //Економіка України, - 2004, №5, с.69-75.